

Suomen mielisairaalamuseot ja -kokoelmat 2012

Henna Sinisalo
Helsingin yliopistomuseo
14.11.2013

Sisällysluettelo

Esipuhe	3
Suomen mielisairaalamuseot ja -kokoelmat 2012	4
Etelä-Karjalan museo	5
Harjamäen sairaalamuseo	6
Harjavallan sairaalan museo	7
Helsingin kaupunginmuseo	8
Helsingin yliopistomuseo	9
Kellokosken sairaalamuseo	10
Keski-Suomen sairaanhoitopiirin sairaalamuseo	11
Moision sairaalamuseo	12
Pitkäniemen sairaalamuseo	13
Pohjois-Pohjanmaan museo	14
Psykiatrinen vankisairaala	15
Sairaalamuseo (Seinäjoki)	16
Tammiharjun sairaalamuseo / Ekåsens sjukhusmuseum	17
Turun lasarettimuseo	18
Turun terveydenhuoltomuseo	19
Mielisairaalamuseoiden ja -kokoelmien erityispiirteitä	20
Museotyyppi	20
Omistaja ja rahoitus	21
Henkilökunta	21
Tulevaisuudennäkymät	22
Kokoelmat ja luettelointitilanne	23
<i>Esinekokoelmat</i>	23
<i>Valokuvakokoelmat</i>	23
<i>Muut kokoelmat</i>	24
<i>Kokoelmien kartunta</i>	24
Näyttelyt	25
Rakennukset	26
Yhteenveto	26
Lopuksi	28

Esipuhe

Suomessa on lukuisia erilaisia terveydenhuoltoalan museoita ja kokoelmia. Tarkkaa tietoa näiden määrästä ja luonteesta ei ole, mutta varmuudella niitä on maassamme enemmän kuin viisikymmentä. Niihin kuuluu niin sairaala- ja apteekkimuseoita kuin terveydenhuoltoalan kokoelmia maakuntamuseoissa ja muissa museoissa. Mielisairaalamuseot ja -kokoelmat erottuvat selkeästi omana isona alaryhmänään.

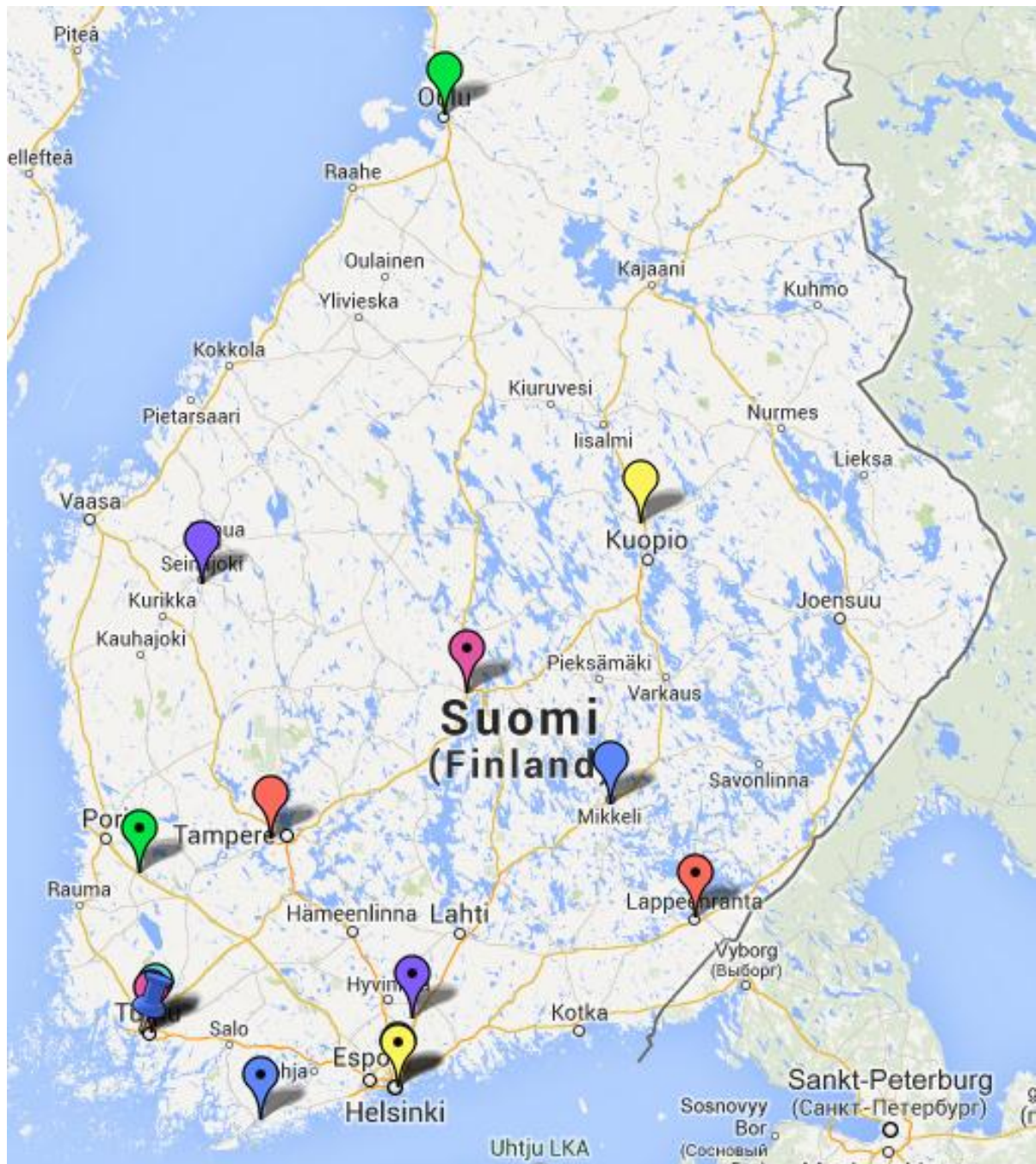
Helsingin yliopistomuseo laati syksyllä 2012 yhteistyössä tietokirjailija Sirkka Liisa Tuovisen ja valokuvaaja Jukka Aronssonin kanssa kyselyn, jonka tarkoituksena oli koota yhteen tietoa maassamme säilyneistä mielisairaaloihin ja psykiatriseen hoitoon liittyvistä aineistoista ja selvittää, mikä museo on keskittynyt tallentamaan mitään.

Museoposti-postituslistalla sekä terveydenhuoltoalan museoiden omalla tervemuseot-postituslistalla tehdyn alustavan tiedustelun sekä internetistä löytyneiden tietojen perusteella kysely (LIITE 1) lähetettiin 13.9.2012 yhteensä 20 museolle ja muulle toimijalle, joilla arveltiin olevan psykiatrisia kokoelmia. Vastauksia saatiin 17, mutta kyselylomakkeen oli täyttänyt vain 15. Yksi vastauksista oli lyhyt ilmoitus siitä, ettei kyseisellä mielisairaallalla ole museokokoelmia, ja yhdessä kerrottiin ainoastaan, että sairaalalla on muutama esine.

Tässä yhteenvedossa esitellään kyselyn tuloksia viidentoista kyselyn täyttäneen museon osalta. Raportti pyrkii toimimaan alan museoiden ja kokoelmien välistä yhteydenpitoa ja kokoelmapoliittisia rajauksia ja asiakaspalvelua helpottavana työkaluna.

Suomen mielisairaalamuseot ja -kokoelmat 2012

Mielisairaalamuseot ja -kokoelmat kartalla:
<http://www.tinyurl.com/mielisairaalamuseot>

Etelä-Karjalan museo

Kristiinankatu 15
53900 Lappeenranta

Museotyyppi: Muu museo, jolla myös psykiatrisia kokoelmia.

- Rauhan sairaalan kokoelma (ent. Rauhan kylpylä- ja sairaalamuseon kokoelma)

Kokoelmat: Rauhan mielisairaala-ajan aikaväliltä 1924–1996. Esineitä n. 1500, valokuvia 4934. Esineistöön kuuluu pääasiassa huonekaluja ja astioita, hoitovälineitä on niukasti. Valokuvia on paljon, muttei potilaista tai heidän hoidostaan. Kokoelmaa ei kartuteta enää.

Näyttelyt: Rauhan sairaalamuseon esineitä ei ole esillä Etelä-Karjalan museon näyttelytiloissa.

Yhteyshenkilö:

Reija Eeva, amanuenssi
Etelä-Karjalan museo
PL 239
53101 Lappeenranta
puh. 040 838 6592
reija.eeva@lappeenranta.fi

Harjamäen sairaalamuseo

Isoharjantie 4
71800 Siilinjärvi

Museotyyppi: Mielisairalamuseo.

Kokoelmat: Pääosin Siilinjärven piirimielisairaala- / Harjamäen sairaalasta. Valokuvia noin 1500, esineitä noin 2500-3000, lisäksi kirjoja ja arkistoaineistoa. Esineistöön kuuluu hoitovälineitä, potilaiden henkilökohtaista esineistöä, huonekaluja, välineitä, astioita ja muuta sairaalan irtaimistoa sekä potilastöitä. Valokuvien aiheina ovat mm. sairaalan rakennukset ja maisema, Harjamäen kerhon tapahtumat, henkilökunta, juhlatilaisuudet, potilaat, potilaiden toiminnot: työterapia, käsityöt, liikuntaharrastukset, kilpailut ja juhlat. Kokoelmaa kartutetaan rajoitetusti.

Näyttelyt: Sairalamuseolla on pysyvä perusnäyttely. Museo on kesäkuukausina säännöllisesti avoinna, talvella tilauksesta.

Yhteyshenkilö:

Heidi Pelkonen, museoamanuessi
puh. 044 740 1318
heidi.pelkonen@siilinjarvi.fi

Harjavallan sairaalan museo

Sairaalantie 14
29200 Harjavalta

Museotyyppi: Mielisairaalamuseo.

Kokoelmat: Harjavallan sairaalasta 1930-luvulta alkaen ja pääosin 1950–1960-luvulta. Yli tuhat esinettä, paljon valokuvia ja vanhoja lehtileikkeitä. Esineistöön kuuluu keittiövälineistöä, hoitovälineitä, potilasvaatteita, potilastöitä sekä runsaasti sairaalassa tehtyjä tekstiilejä. Valokuviin kuuluu 1920-luvulta ensimmäisiä rakennuskuvia, potilaita, henkilökuntaa, jne. Kokoelmaa kartutetaan edelleen, mutta keruu ei ole järjestelmällistä.

Näyttelyt: Harjavallan sairaalan museo on avoinna tiistaisin klo 14-16 ja tilauksesta.

Yhteyshenkilö:

Mauri Nordberg
Kiikunmäenkatu 11
29200 Harjavalta
puh. 050 5604384

Helsingin kaupunginmuseo

Sofiankatu 4
00170 Helsinki

Museotyyppi: Muu museo, jolla myös psykiatrisia kokoelmia.

- Nikkilän sairaalan kokoelma (ent. Nikkilän sairaalan museon kokoelma).

Kokoelmat: Nikkilän sairaalan toiminta-ajalta 1914–1999. Noin 5000 potilastyötä, noin 500 sairaalaesinettä sekä valokuvia pääasiassa 1950–1960-luvulta. Potilastöihin kuuluu maalauksia, piirustuksia ja askartelu- ja käsitöitä. Kokoelmaa ei kartuteta enää.

Näyttelyt: Nikkilän sairaalamuseon kokoelman esineitä ei ole pysyvästi esillä Helsingin kaupunginmuseon näyttelytiloissa.

Yhteyshenkilö:

Elina Kallio, intendentti
Helsingin kaupunginmuseo
PL 4309
00099 Helsingin kaupunki
elina.kallio@hel.fi

Helsingin yliopistomuseo

Snellmaninkatu 3
00170 Helsinki

Museotyyppi: Muu museo, jolla myös psykiatrisia kokoelmia.

- Lapinlahden sairaalan kokoelma (ent. Lapinlahden sairaalan museon kokoelma).
- Pitkäniemen sairaalan kokoelma.
- Seilin sairaalan kokoelma.
- Ym.

Kokoelmat: Lapinlahden sairaalasta 1800-luvun lopulta ja 1900-luvulta 172 esinettä. Pitkäniemen sairaalasta 1900-luvulta 40 esinettä. Seilin sairaalasta 1800-luvulta 9 esinettä. Noin 1200 pääasiassa 1900-luvun alkupuolelle ajoittuvaa valokuvaa kymmenistä sairaaloista eri puolilta Suomea. Kirjallisuutta noin 60 nidettä. Hiukan arkistoaineistoa. Esineistöön kuuluu muun muassa runsaasti keittiötarvikkeita, myös pakkovälineitä ja tekstiilejä on melko paljon. Valokuvat esittävät sairaalarakennuksia ulkoa ja sisältä ja niissä näkyy usein potilaita ja henkilökuntaa. Kokoelmia kartutetaan rajoitetusti.

Näyttelyt: Helsingin yliopistomuseon perusnäyttelyssä on yhdessä huoneessa esillä hieman mielisairaanhoidon liittyviä esineitä. Museo on avoinna ti-pe klo 11-17, la-su 11-16. Museon muuton vuoksi näyttelyt sulkeutuvat 2.6.2014.

Yhteyshenkilö:

Henna Sinisalo, museoamanuessi
Helsingin yliopistomuseo
PL 11
00014 Helsingin yliopisto
puh. 050 4155286
henna.sinisalo@helsinki.fi

Kellokosken sairaalamuseo

Vanha valtatie 198
04500 Kellokoski

Museotyyppi: Mielisairalamuseo.

Kokoelmat: Kellokosken sairaalasta sen perustamisesta 1915 lähtien. Kokoelma on kohtuullisen kattava ja sisältää mm. esineitä, valokuvia ja videotallenteita. Esineistöön kuuluu hoitovälineitä, huonekaluja, tekstiilejä, astioita ja erilaisia potilastöitä. Kokoelmaa kartutetaan edelleen.

Näyttelyt: Kellokosken sairaalamuseo on avoinna sopimuksen mukaan.

Yhteyshenkilö:

Kirsi Muje, kuvataide- ja museo-ohjaaja
Kellokosken sairaala
Vanha valtatie 198
04500 Kellokoski
puh. 050 3250187
kirsi.muje@hus.fi

Keski-Suomen sairaanhoitopiirin sairaalamuseo

Keskussairaalantie 19
40620

Museotyyppi: Muu terveydenhuoltoalan museo, jolla myös psykiatrisia kokoelmia.

- Sisä-Suomen sairaalan kokoelma.
- Kangasvuoren sairaalan kokoelma.
- Juurikkaniemen sairaalan kokoelma.
- Haukkalan sairaalan kokoelma.

Kokoelmat: Sisä-Suomen sairaalasta 1953–2008 noin 2000 valokuvaa, 61 esinettä, 14 yksikköä arkistoaineistoa sekä muutamia nauhoitteita.

Kangasvuoren sairaalasta 1970–1990-luvulta 18 esinettä. Juurikkaniemen sairaalasta noin 1950–1960-luvulta 2 esinettä. Haukkalan sairaalasta 4 esinettä, 40 yksikköä arkistoaineistoa aikaväliltä 1960–2005 sekä 284 kuvaa vuodelta 2008. Psykiatriaan liittyvää kirjallisuutta noin 40 nidettä. Esineistö sisältää hoitovälineitä, lääkkeidenjakoastioita, potilasvaatteita, potilastöitä (lähinnä tekstiilitöitä), palkintopokaaleja, leimasimia, kävelytukia sekä palosammutuskalustoa. Haukkalan sairaalan valokuvat ovat dokumentointikuvia ja Sisä-Suomen sairaalan kuvat sekä dokumentointikuvia että sairaalassa otettuja lähinnä potilaiden elämään, juhliin, vapaa-aikaan ja työhoitoon liittyviä kuvia. Kokoelmia kartutetaan, mutta passiivisesti.

Näyttelyt: Mielisairaanhoidtoa ei ole esillä pysyvissä näyttelyissä, jotka on sijoitettu eri puolille sairaalaa, mutta sen lisääminen on suunnitteilla lähivuosina.

Yhteyshenkilö:

Susanna Terho, amanuenssi
Keski-Suomen museo
PL 634
40101 Jyväskylä
puh. 014-2664362
susanna.terho@jkl.fi

Moision sairaalamuseo

Moisiontie 10
50520 Mikkeli

Museotyyppi: Mielisairalamuseo.

Kokoelmat: Moision sairaalasta 1927 lähtien. Esineitä 3500, lisäksi valokuvia ja kirjallisuutta. Esineistöön kuuluu hoitovälineitä, huonekaluja, tekstiilejä, astioita sekä erilaisia potilastöitä. Kokoelmaa kartutetaan edelleen.

Näyttelyt: Moision sairaalamuseo on avoinna kesäkuusta elokuuhun joka tiistai klo 12-16, muulloin sopimuksen mukaan.

Yhteyshenkilö:

Helinä Takkinen, työnohjaaja
Moision sairaalamuseo
Moisiontie 9
50520 Mikkeli
puh. 015 351 4181
helina.takkinen@esshp.fi

Pitkäniemen sairaalamuseo

Pitkäniemen sairaala
33380 Nokia

Museotyyppi: Mielisairaalamuseo.

Kokoelmat: Pitkäniemen sairaalasta 1900- ja 2000-luvulta. Esineitä noin 1300, valokuvia 1000-4000, muuta aineistoa noin 20 hyllymetriä. Esineistöön kuuluu muun muassa hoitovälineitä, huonekaluja, tekstiilejä, astioita, erilaisia potilastöitä ja lääkkeitä. Valokuvissa on maisema- ja rakennuskuvia, henkilökuvia, kuvia henkilökunnasta ja potilaista sekä erilaisista tapahtumista. Kokoelmaa ei kartuteta enää.

Näyttelyt: Pitkäniemen sairaalamuseolla on pysyvä perusnäyttely.

Yhteyshenkilö:

Anne Vaihi, edustuspalvelumäntä
puh. 050 3068135

Pohjois-Pohjanmaan museo

Ainolan puisto
Ainolanpolku 1
90130 Oulu

Museotyyppi: Muu museo, jolla myös psykiatrisia kokoelmia.

- Terveydenhuollon museo: Oulunsuun sairaalan kokoelma.

Kokoelmat: Oulunsuun sairaalasta aikaväliltä 1925–1989. Esineitä 344, myös valokuvia ja kirjoja. Esineistöön lukeutuu huonekaluja, vuodevaatteita, ruokailuvälineitä, sairaanhoitovälineitä, työhoitovälineitä ja vaatteita. Kokoelmaa kartutetaan rajoitetusti.

Näyttelyt: Mielisairaanhoidon liittyvää esineistöä ei ole esillä Pohjois-Pohjanmaan museon perusnäyttelyssä.

Yhteyshenkilö:

Tuula Turunen, amanuenssi
puh. 044-7037167

Psykiatrinen vankisairaala

Turun yksikkö
Mathilda Wreden katu 1
20380 Turku

Museotyyppi: Mielisairaalamuseo/kokoelma.

Kokoelmat: Psykiatrisesta vankisairaalasta toiminta-ajalta 1911 lähtien. Sata esinettä, joihin kuuluu vankipotilaiden psyykkisessä ja somaattisessa hoidossa käytettyä välineistöä, maalauksia ja potilaiden valmistamia ”turvavälineitä”. Kokoelmaa kartutetaan edelleen.

Näyttelyt: Kokoelman esineitä on esillä vitriineissä Psykiatrisessa vankisairaalassa. Avoinna sopimuksesta.

Yhteyshenkilö:

Reijo Salonen, hoitaja
reijo.salonen@om.fi

Sairaalamuseo

Huhtalantie 53
60220 Seinäjoki

Museotyyppi: Muu terveydenhuoltoalan museo, jolla on myös psykiatrisia kokoelmia.

- Seinäjoen piirimielisairaalan / Törnävän sairaalan kokoelma.
- Koskenalan B-sairaalan kokoelma.

Kokoelmat: Seinäjoen piirimielisairaalasta / Törnävän sairaalasta vuodesta 1923 lähtien sekä Koskenalan B-sairaalasta ajalta 1960–1990. Esineitä 3000-4000, valokuvia muutama tuhat, kirjoja muutama sata. Kokoelma sisältää hoitovälineitä, huonekaluja, tekstiilejä, astioita, potilaiden maalauksia ja piirustuksia, käsitöitä, puutöitä ja potilaslehtiä sekä valokuvia osastoista, potilaista ja henkilökunnasta. Kokoelmaa kartutetaan rajoitetusti.

Näyttelyt: Yksi kerros Sairaalamuseosta on omistettu psykiatialle. Museo on avoinna joka kuukauden 3. keskiviikko klo 15-18, muina aikoina sopimuksesta.

Yhteyshenkilö:

Raija Kontiola

Osasto T9

Huhtalantie 53

60220 Seinäjoki

puh. 06-4154209

raija.kontiola@epshp.fi

Tammiharjun sairaalamuseo / Ekåsens sjukhusmuseum

Tammiharjun sairaala
Raaseporintie 37
10600 Tammisaari

Ekåsens sjukhus
Raseborgsvägen 37
10600 Ekenäs

Museotyyppi: Mielisairalamuseo.

Kokoelmat: Tammiharjun sairaalasta 1920-luvulta lähtien, uudemmat vuosikymmenet vanhoja huonommin edustettuna. Esineitä on tuhansia, lisäksi valokuvia, kirjallisuutta ja arkistoaineistoa. Esineistöön kuuluu sairaanhoitovälineistöä, instrumentteja, astioita, huonekaluja, tekstiilejä ja runsaasti erilaisia potilastöitä jne. Valokuvissa on potilaita ja henkilökuntaa osasto- ja työpajamiljöössä, matkoja, työterapiaa, juhlia jne.

Näyttelyt: Tammiharjun sairaalamuseolla ei enää ole käytettävissään näyttelytiloja.

Yhteyshenkilö:

HUS /
Länsi-Uudenmaan sairaanhoitoalue
puh. 019 2241

VNS /
Västra Nylands sjukvårdsområde
tel. 019 2241

Turun lasarettimuseo

Kiinamyllynkatu 4-8

20520 Turku

TYKS:n kantasairaalan alue, Portinvartijan talo, rakennus 13

Museotyyppi: Muu terveydenhuoltoalan museo, jolla on myös psykiatrisia kokoelmia.

- Halikon sairaalan kokoelma.

Kokoelmat: Halikon sairaalasta 1920–1990-luvulta. Esineitä, kirjoja ja valokuvia yhteensä noin 500-1000. Kokoelma sisältää valokuvia sairaalan toiminnasta ja henkilökunnasta sekä hoitovälineitä, huonekaluja, potilasvaatteita ja potilaiden tekemiä maalauksia ja käsitöitä. Kokoelmaa ei kartuteta enää.

Näyttelyt: Mielisairaanhoidon liittyvää esineistöä ei ole esillä Turun lasarettimuseon näyttelytiloissa.

Yhteyshenkilö:

Anna-Maria Niinikoski

puh. 050 5714030

anna-maria.niinikoski@tyks.fi

Turun terveydenhuoltomuseo

Kunnallissairaalan tie 20
Rakennus 13
20700 Turku

Museotyyppi: Muu terveydenhuoltoalan museo, jolla on myös psykiatrisia kokoelmia.

- Kupittaaan mielisairaalan kokoelma.

Kokoelmat: Kupittaaan mielisairaalan 1912 lähtien. Muutamia esineitä, kuten sähköshokkilaite, lakanakylvyissä käytettyjä välineitä, potilaiden puhdetöitä ja työvälineitä sekä oppikirjoja. Lisäksi muutamia valokuvia ja pohjakuvia sairaalarakennuksista ja sisätiloista. Kokoelmaa ei juurikaan kartuteta.

Näyttelyt: Psykiatriaan liittyvää esineistöä on esillä yhdessä Turun terveydenhuoltomuseon näyttelyhuoneessa. Museo on avoinna joka kuukauden viimeisenä maanantaina klo 16-18, muina aikoina ryhmille tilauksesta.

Yhteyshenkilö:

Anneli Niemi, hallituksen puheenjohtaja
Kannuskatu 3 F 99
20880 Turku
puh. 040 1715422
anneli_niemi@dnainternet.net

Mielisairaalamuseoiden ja -kokoelmien erityispiirteitä

Museotyyppi

Kyselyyn vastanneista viidestätoista museosta seitsemää voi luonnehtia varsinaisiksi mielisairaalamuseoiksi eli museoiksi, joille nimenomaan psykiatrian historia on toiminnan keskiössä. Mielisairaalamuseoita ovat Harjamäen sairaalamuseo, Harjavallan sairaalan museo, Kellokosken sairaalamuseo, Moision sairaalamuseo, Pitkäniemen sairaalamuseo ja Tammiharjun sairaalamuseo. Myös Psykiatrisen vankisairaalan esinekokoelma rinnastuu lähinnä mielisairaalamuseoihin.

Mielisairaalamuseoita on aikaisemmin ollut enemmän kuin nykyään, mutta niitä on lakkautettu. Nikkilän sairaalan museon kokoelmat ovat siirtyneet vuonna 2000 Helsingin kaupunginmuseon hoitoon, Lapinlahden sairaalan museon kokoelmat vuonna 2005 Helsingin yliopistomuseon hoitoon ja Rauhan kylpylä- ja sairaalamuseon kokoelmat vuonna 2008 Etelä-Karjalan museon hoitoon.

Monissa kyselyyn vastanneissa museoissa psykiatrinen kokoelma on vain yksi (tai useampi) kokoelma museon muiden kokoelmien joukossa. Nämä psykiatrisia kokoelmia vaalivat museot voidaan jakaa kahteen alaryhmään sen perusteella, ovatko ne ns. terveydenhuoltoalan museoita vai muita museoita.

Terveydenhuoltoalan museoita on neljä: Keski-Suomen sairaanhoitopiirin sairaalamuseo, Sairaalamuseo (Seinäjoki), Turun lasarettimuseo ja Turun terveydenhuoltomuseo.

Muita museoita on myös neljä: Etelä-Karjalan museo, Helsingin kaupunginmuseo, Helsingin yliopistomuseo ja Pohjois-Pohjanmaan museo.

Omistaja ja rahoitus

Seitsemää kyselyyn vastanneista museoista ylläpitää sairaanhoitopiiri. Neljä omistaa kaupunki, yhden kunta ja yhden kuntayhtymä. Lisäksi yhden museon omistaa yliopisto ja yhden sairaala.

Kolmessa tapauksessa sairaanhoitopiirin tai kaupungin omistaman museon toimintaa ohjaa yhdistys, kahdessa tapauksessa museotoimikunta.

Museot saavat yleensä pääosan rahoituksestaan omistajataholta, ja lisäksi valtionosuuden piiriin kuuluu ainakin kolme museota. Eräät museoista ovat hakeneet ja saaneet ulkopuolista rahoitusta tai avustuksia; kaksi museota on maininnut Museoviraston harkinnanvaraisen avustuksen, yksi säätiöiden avustukset. Yhdistyksen jäsenmaksuista ja pääsylipputulosta on myös eräissä tapauksissa saatu rahaa museon toimintaan.

Vapaaehtoistyön ja oman toimen ohessa museon hyväksi tehdyn työn merkitys on myös joissain museoissa suuri.

Henkilökunta

Seitsemässä museossa psykiatrisia kokoelmia hoidetaan ja esitellään yleisölle palkatun, museoalan koulutuksen saaneen työvoiman turvin. Yhdessä näistä museoista palkatun työntekijän tukena ovat vapaaehtoistyöntekijät. Yleensä

palkattu työntekijä hoitaa psykiatrisia kokoelmia useiden muiden vastuualueiden ohella tai osa-aikaisesti.

Vapaaehtoisvoimin hoidettuja museoita on neljä. Kahta museota pyörittävät sairaalan työntekijät oman työnsä ohessa. Yhdessä museossa hyödynnetään sekä vapaaehtoistyöntekijöiden että sairaalan henkilökunnan työpanosta. Sekä vapaaehtoistyöntekijät että sairaaloiden työntekijät ovat pääasiassa terveydenhuollon ammattilaisia.

Yhdellä museolla ei ole lainkaan hoitajaa.

Tulevaisuudennäkymät

Yksitoista museota on luonnehtinut tulevaisuudennäkymiään hyviksi tai pienistä epävarmuustekijöistä huolimatta vakaiksi. Sen sijaan neljä museota on kuvannut museon tai psykiatrisen kokoelman tulevaisuutta huolestuttavaksi, heikoksi tai epävarmaksi. Epävakaan tilanteen syiksi on mainittu sairaalan toimintojen uudelleenorganisointi ja leikkaukset, omistajanvaihdos, taloudelliset syyt, henkilökunnan puute tai vähäisyys sekä kokoelmaa koskevien suunnitelmien puute.

Vastauksien valossa vaikuttaa siltä, että psykiatrisen kokoelman tulevaisuus voi näyttää huolestuttavalta sellaisessakin museossa, jonka toiminta kokonaisuudessaan on vakaata ja turvattua.

Kokoelmat ja luettelointitilanne

Esinekokoelmat

Viidessä museossa psykiatriset esinekokoelmat ovat pienehköt: muutamasta esineestä muutama sataan esineeseen. Seitsemässä museossa esineitä on reilusta tuhannesta ylöspäin, maksimissaan 5500 esinettä. Kolmen museon esinemäärää on vastausten perusteella vaikea arvioida, mutta esineiden määrä liikkunee samassa suuruusluokassa kuin muissakin kyselyyn vastanneissa museoissa.

Esinekokoelmiin kuuluu laajasti erilaisia esinetyyppejä. Vastausten perusteella yleisimpiä näyttäisivät olevan hoitovälineet, potilastyöt, huonekalut, tekstiilit sekä vaatteet ja astiat sekä muu keittiövälineistö. Lisäksi on mainittu mm. työhoitovälineet ja potilaiden henkilökohtainen omaisuus. Esineistö ajoittuu pääasiassa 1900-luvulle ja mahdollisesti myös 2000-luvulle (tätä on vaikea arvioida vastausten perusteella).

Kahdessa museossa esinekokoelmia ei ole luetteloitu lainkaan ja kahdessa vain pieni osa niistä. Noin kolmasosa esineistä on luetteloitu kolmessa museossa, noin tai reilu puolet kahdessa. Suurin osa tai kaikki esineistä on luetteloitu viidessä museossa. Lisäksi yhden museon muutamasta esineestä on osa luetteloitu.

Valokuvakokoelmat

Valokuvia on kaikkien paitsi yhden museon kokoelmissa. Kuvien määrä vaihtelee museoittain muutamasta lähes viiteentuhanteen, ja ainakin kuudessa

museossa kuvia on enemmän kuin tuhat. Kaikkien museoiden kuvamäärää ei kuitenkaan ole mahdollista arvioida vastausten perusteella.

Kuvissa esiintyy etenkin potilaita, henkilökuntaa, sairaalarakennuksia sekä osastoja ja muita sairaaloiden sisätiloja. Myös erilaiset tapahtumat (esim. juhlat, kilpailut, liikuntaharrastukset) on mainittu usein, kuten myös työterapia.

Kolmessa museossa valokuvista on luetteloitu noin kolmasosa, yhdessä noin viidesosa. Kolmessa museossa kuvia on luetteloitu vain hiukan ja viidessä ei lainkaan. Kolmen museon luettelointitilanne ei selviä vastauksesta.

Potilaskuvat sisältävät arkaluontoista tietoa ihmisten terveydestä, ja ainakin yhdessä museossa valokuvien luetteloimatta jättämisen taustalla vaikuttavat vahvasti henkilötieto- ja tietosuojasyyt.

Muut kokoelmat

Psykiatriaan liittyvää kirjallisuutta on ainakin kahdeksan museon kokoelmissa ja arkistoaineistoa kuuden.

Kokoelmien kartunta

Vastausten perusteella erottuu hyvin selvästi, että useimmat museot ovat keskittyneet tallentamaan tiettyyn yksittäiseen sairaalaan liittyvää materiaalia. Vain neljässä museossa viidestätoista on useampien psykiatristen sairaaloiden aineistoja.

Yhdeksän museoista kartuttaa mielenterveyskokoelmaansa edelleen, mutta useimmilla on tarkat kriteerit siihen, millaista esineistöä kokoelmiin otetaan. Eräissä museoissa keruu on aktiivista, mutta monilla puutteellisista resursseista johtuen passiivista. Neljä museota ei enää kartuta kokoelmaa lainkaan, yksi ei juurikaan ja yksi toivoo voivansa tulevaisuudessa jatkaa kartuttamista.

Näyttelyt

Yhdeksällä kyselyyn vastanneista museoista on psykiatrian historiaan liittyvää esineistöä pysyvästi esillä näyttelyssä. Psykiatrialle omistettujen museo- ja näyttelytilojen koko vaihtelee suuresti. Vähimmillään esillä on vain kymmenkunta esinettä muiden lääketieteen erikoisalojen joukossa, enimmillään näyttelytilat käsittävät useita huoneita.

Kaksi näistä yhdeksästä museosta on avoinna yleisölle vain sopimuksesta, kaksi tiettynä päivänä kerran kuukaudessa, kaksi tiettynä päivänä kerran viikossa ja yksi kaikkina päivinä paitsi maanantaisin. Lisäksi yksi museoista on kesäisin auki säännöllisesti, mutta talvikaudella vain sopimuksesta.

Seitsemän näistä museoista tarjoaa opastuspalveluja asiakkailleen. Muunlainen ohjelmatarjonta on harvinaisempaa, mutta kolme museota mainitsee järjestävänsä erilaisia tapahtumia silloin tällöin.

Vain viisi näistä yhdeksästä museosta on vastannut kävijämääriä koskevaan kysymykseen. Neljässä museossa vuosittaiset kävijämäärät asettuvat 300:n ja 1000:n väliin, yhdessä museossa kävijöitä on reilut 13000.

Monilla kyselyyn vastanneista museoista ei tilojen tai resurssien puutteen vuoksi ole mahdollisuutta vaihtuvien näyttelyiden toteuttamiseen. Kuitenkin erityisesti niissä museoissa, joiden psykiatriset kokoelmat eivät ole esillä perusnäyttelyssä, pidetään vaihtuvia näyttelyitä hyvänä tapana tuoda kokoelman esineitä yleisön nähtäväksi.

Rakennukset

Yksitoista viidestätoista kyselyyn vastanneesta museosta toimii sairaalan yhteydessä, mutta aivan kaikissa tapauksissa ei saman sairaalan, josta psykiatriset kokoelmat ovat peräisin.

Yhteenveto

Suomen mielisairaalamuseot ja -kokoelmat 2012 -selvityksen perusteella maassamme toimii seitsemän varsinaista mielisairaalamuseota, ja lisäksi ainakin kahdeksassa muussa museossa on psykiatrian historiaan liittyviä kokoelmia. Museot ja kokoelmat ovat keskittyneet maan eteläpuolelle, eikä niitä ole Oulua pohjoisempana.

Kyselyyn vastanneille museoille on ominaista, että niiden psykiatriset kokoelmat liittyvät pääsääntöisesti yhteen tiettyyn sairaalaan, ja suurelta osin 1900-luvulle, jolloin Suomeen perustettiin useita kymmeniä mielisairaaloita. Kokoelmat koostuvat ensisijaisesti sairaalassa käytetyistä esineistä ja sairaalassa otetuista valokuvista, mutta myös muuta aineistoa on tallennettu. Esinekokoelmien laajuus vaihtelee museoittain muutamasta esineestä viiteen ja puoleen tuhanteen ja valokuvakokoelmien laajuus muutamasta kuvasta liki

viiteen tuhanteen. Esineiden luettelointi on edistynyt keskimäärin pidemmälle kuin valokuvien, mutta luetteloitilanteessa on suuria museokohtaisia eroja. Suurin osa kyselyyn vastanneista museoista kartuttaa psykiatrissa kokoelmaansa edelleenkin.

Museoiden kytkös terveydenhuoltoon on vahva muutoinkin kuin kokoelmien sisällön osalta. Valtaosa kyselyyn vastanneista museoista toimii sairaaloiden yhteydessä tai (entisissä) sairaalatiiloissa, ja noin puolet museoista on sairaanhoitopiirien tai sairaaloiden omistamia. Terveydenhuollon ammattilaisia työskentelee vapaaehtoisina tai oman toimen ohessa noin puolessa ja museoalan koulutuksen saanutta vakituista henkilökuntaa noin puolessa museoista.

Yhdeksällä museolla on psykiatrissa esineistöä esillä pysyvässä näyttelyssä. Mielenterveydelle omistettujen näyttelytilojen koko ja esillä olevien esineiden määrä kuitenkin vaihtelee merkittävästi. Näyttelyt ovat yleensä säännöllisesti avoinna yleisölle joko yhtenä tai useampana päivänä kuukaudessa.

Suurimmalle osalle mielisairaalamuseoista ja -kokoelmista tulevaisuus näyttää vakaalta tai valoisalta. Neljän museon tai kokoelman tulevaisuus on kuitenkin epävarma tai huolestuttava.

Lopuksi

Vaikka viime vuosina museokentällä on puhuttu paljon yhteistyöstä, kokoelmista ja museoiden tallennusvastuualueista, ei mielisairaalamuseoiden ja -kokoelmien välisestä työnjaosta ole juurikaan keskusteltu toukokuussa 2009 järjestetyn valtakunnallisen mielisairaalamuseoseminaarin jälkeen.

Tämä raportti osoittaa, että melkein kaikki alan toimijat ovat keskittyneet kukin yhden tietyn mielisairaalan historian tallentamiseen, eikä tässä suhteessa juuri ole päällekkäistä tallennustoimintaa. Museoiden kokoelmat muistuttavat kuitenkin sisällöllisesti hyvin paljon toisiaan, ja samanlaisia tai samankaltaisia esineitä löytyy monien museoiden kokoelmista. Toisaalta museoverkoston ulkopuolelle jääneiden monien kymmenien sairaaloiden historia näyttää jäävän lähes täysin tallentamatta, kuten myös ne psykiatrian historian osa-alueet, jotka eivät suoraan liity mihinkään sairaalaan.

Toivon, että tämä raportti auttaa mielisairaalamuseoissa ja psykiatristen kokoelmien parissa työskenteleviä hahmottamaan alan museokenttää aikaisempaa paremmin. Toivon myös, että raportin museolistaus yhteystietoineen toimii näppäränä työvälineenä esimerkiksi silloin, kun tarjottu lahjoitus pitää ohjata sopivaan museoon, kun asiakas etsii tietoa jonkin mielisairaalan historiasta, kun näyttelystä puuttuu esine, tai kun kollegan apu esineiden tunnistamisessa on tarpeen.

Tulevaisuudessa voisi olla hyödyllistä kartoittaa laajemminkin Suomen terveydenhuoltoalan laajaa ja monipuolista museokenttää kyselytutkimuksen avulla.

Kaikkien Suomen terveydenhuoltoalan museoiden käytettävissä on terv-museot-
postituslista, joka soveltuu mainiosti niin tiedotukseen kuin erilaisiin
tiedusteluihinkin. Mikäli et vielä kuulu listalle, mutta haluat liittyä, ota yhteyttä
allekirjoittaneeseen.

Helsingissä, 14.11.2013,

Henna Sinisalo
henna.sinisalo@helsinki.fi
puh. 050-4155286

KYSELY: Suomen mielisairaalamuseot ja -kokoelmat 2012

Huom! Koska kysely on tarkoitettu joukolle keskenään hyvin erityyppisiä museoita, ovat kysymykset suuntaa-antavia. Kyselyn rakennetta ei tarvitse noudattaa kirjaimellisesti eikä kaikkiin kysymyksiin ole välttämätöntä vastata. Vastaukset voivat olla pitkiä tai lyhyitä.

Museo

- 1) Museon esittely (nimi, käyntiosoite, mahdolliset aukioloajat, perustamisajankohta ym. perustietoa museosta).
- 2) Museo on ensisijaisesti a) mielisairaalamuseo, b) muu terveydenhuoltoalan museo, jolla on myös psykiatrisia kokoelmia, c) muu museo, jolla on psykiatrisia kokoelmia, d) jokin muu, mikä?
- 3) Mikä on museon omistaja tai museota ylläpitävä taho? Kuinka toiminta on rahoitettu?
- 4) Kuinka paljon museossa on henkilökuntaa ja/tai vapaaehtoistyöntekijöitä, ja ovatko he koko- vai osa-aikaisia? Onko työntekijöillä terveydenhuoltoalan tai museoalan koulutusta?
- 5) Minkälaiset ovat museon / mielisairaanhoidon liittyvän kokoelman tulevaisuudennäkymät?
- 6) Yhteyshenkilön nimi ja yhteystiedot.

Psykiatriseen sairaanhoitoon liittyvät kokoelmat

- 7) Psykiatriseen sairaanhoitoon liittyvien kokoelmien (esineet, valokuvat, kirjat, muu aineisto) laajuus (arvio, jos tarkka määrä ei ole tiedossa).
- 8) Mistä mielisairaalasta, -sairaaloista tai hoitolaitoksesta ja miltä ajalta kokoelmat ovat peräisin?
- 9) Miten ja milloin kokoelmat ovat tulleet museon haltuun?
- 10) Kartutetaanko kokoelmia edelleen? Miten ja millaisella aineistolla?
- 11) Kuinka suuri osa psykiatrisista esine-, kuva- ja muista kokoelmista on luetteloitu?
- 12) Minkälaista esineistöä kokoelmiin kuuluu (esim. hoitovälineitä, huonekaluja, tekstiilejä, astioita)?

- 13) Onko kokoelmissa potilastöitä (esim. maalauksia, piirustuksia, potilaslehtiä)?
- 14) Minkälaista kuvamateriaalia kokoelmiin kuuluu?
- 15) Mitkä ovat tärkeimmät / arvokkaimmat objektit?

Näyttelyt

- 16) Onko museolla näyttelytilaa käytettävissään? Jos on, niin kuinka paljon, ja miten suuri osa siitä on käytetty mielisairaanhoidon esittelyyn?
- 17) Kuinka paljon ja minkä tyyppistä mielisairaanhoidon liittyvää aineistoa on esillä näyttelyssä.
- 18) Kuinka usein näyttelyitä uudistetaan / onko museossa vaihtuvia näyttelyitä?
- 19) Järjestetäänkö näyttelyissä opastuksia ja/tai oheisohjelmaa? Millaista ohjelmaa ja kuinka usein?
- 20) Kuinka paljon vuosittaisia kävijöitä on?

Rakennukset

Rakennuksia koskevat kysymykset on tarkoitettu ensisijaisesti niille museoille, joiden toiminta keskittyy yhteen mielisairaalaan.

- 21) Toimiiko museo sairaalan yhteydessä?
- 22) Sairaalan esittely (perustamisvuosi, sairaansijamäärä ym. perustietoa)
- 23) Arkkitehti, laajennushankkeet?
- 24) Minä vuosina sairaala on ollut toiminnassa? Toiminnan muutosvuosi / hallinnollinen yhdistyminen esim. sairaanhoitopiiriin? Jos mielisairaala-toiminta loppunut, milloin?
- 25) Missä käytössä sairaalarakennukset nykyään ovat?

Muuta

- 26) Onko jotain muuta oleellista museoon, kokoelmiin, näyttelyihin tai rakennuksiin liittyvää?